

• **Уладзімір Мархель**

Духоўнае аблічча нацыі ў творах
беларуска-польскіх паэтаў
і Тараса Шаўчэнкі

• **Наталля Кендыш**

Запрашэнне ў тэатр:
Урок беларускай літаратуры
ў VIII класе

• **Любоў Місюкавец**

“Усё Радзіме аддалі...”:
Літаратурная гасцёўня
да 65-годдзя Вялікай Перамогі

• **Анатоль Статкевіч-
Чабаганаў**

Некрашэвічы герба “Любіч”

Роднае слова

2010/4

(268)

красавік

Рэдакцыйная калегія

доктар філалагічных навук А. Бельскі (намеснік)
доктар філалагічных навук М. Прыгодзіч (намеснік)
доктар педагагічных навук М. Яленскі (намеснік)
доктар мастацтвазнаўства Т. Габрусь
доктар філалагічных навук У. Гніламедаў
доктар мастацтвазнаўства В. Дадзіёмава
доктар філалагічных навук В. Іўчанкаў
доктар гістарычных навук, доктар архітэктуры А. Лакотка
доктар філалагічных навук А. Ліс
доктар філалагічных навук А. Лукашанец
доктар філалагічных навук В. Максімовіч
доктар мастацтвазнаўства У. Мартынаў
доктар філалагічных навук І. Казакова

доктар філалагічных навук А. Ненадавец
доктар філалагічных навук В. Новак
доктар мастацтвазнаўства В. Нячай
доктар педагагічных навук І. Паўлоўскі
доктар мастацтвазнаўства В. Пракапцова
доктар філалагічных навук В. Рагойша
доктар філалагічных навук І. Роўда
доктар філалагічных навук І. Саверчанка
доктар філалагічных навук В. Старычонок
кандыдат філалагічных навук М. Трус
доктар філалагічных навук М. Тычына
доктар філалагічных навук І. Чарота
доктар філалагічных навук Т. Шамаякіна

Навуковыя кансультанты

Г. Адамовіч, Р. Аладава, М. Аляхновіч,
Г. Арцямёнак, А. Багданава, З. Бадзевіч,
А. Белая, Дз. Дзятко, Т. Казакова,
В. Карамазяў, У. Каляла, В. Лемцюгова,
І. Лепешаў, Е. Лявонава, В. Ляшук

В. Ляшчынская, А. Макарэвіч, У. Мархель,
З. Мельнікава, П. Міхайлаў, М. Мішчанчук,
М. Мушыньскі, М. Новік, В. Рагаўцоў, В. Русілка,
У. Рынкевіч, У. Сенькавец, А. Солахаў, А. Станкевіч,
П. Сцяцко, Т. Тамашэвіч, Н. Усава, І. Штэйнер

Рэдакцыйная рада

Р. Бабашка, М. Бубешка, В. Буланда,
І. Булаўкіна, В. Давідовіч, М. Жуковіч,
Р. Ільіна, З. Камароўская, В. Кажура,

Л. Лазарчык, А. Марціновіч, Г. Марчук,
М. Пазнякоў, А. Панфіленка, Т. Прадзед,
А. Тарайковіч, І. Таяноўская

Над нумарам працавалі

рэдактары:

Андрэй Грыгаровіч (*Методыка і вопыт:* Новая рэдакцыя правіл беларускага правапісу, ВНУ – школе, Рыхтуемса да цэнтралізаванага тэсціравання, 3 вопыту работы, Настаўнік прапануе; *Калі закончыўся ўрок:* Літаратурная гасцёўня, Даніна памяці),

Аляксандр Канановіч (*Калі закончыўся ўрок:* Да 65-годдзя з Дня Перамогі),

Крысціна Пучынская (*Літаратура і час:* Скрыжаванне культур, Літаратурнае пабрацімства, Паэтычны трыпціх, Віншваем юбіляра!, Лабараторыя паэта, Творчы лёс, Майстэрства творцы; Каляндар

памятных датаў і юбілейных дзён; Крыжаванка),

Ларыса Сагановіч (*Мовы рысы непаўторныя:* Мова мастацкіх твораў, Скарбы мовы, Малады даследчык прапануе, У свеце слоў, 3 гісторыі мовы, Жывая мова; *Методыка і вопыт:* Новая рэдакцыя правіл беларускага правапісу, Асобы),

Мікола Трус (*Літаратура і час:* Постаці, Класіка і сучаснасць),

Наталля Шапран (*Нацыянальная і сусветная культура:* Спадчына, Пачынальнікі, 3 архіваў часу, Наша гасцёўня, Вяртанне да вытокаў, Мастацтва ў кантэксце часу),

намеснік галоўнага рэдактара
адказны сакратар
дзяжурны рэдактар
літаратурныя рэдактары
вядучы рэдактар літаратурны
тэхнічны рэдактар
галоўны бухгалтар
загадчык прыёмнай

Марыя Кныш,
Аляксандр Канановіч,
Крысціна Пучынская,
Ніна Ваніцкая, Вольга Крукоўская,
Алена Салахтдзінава,
Канстанцін Лісецкі,
Валянціна Ракіцкая,
Вольга Барздова.

ЗАСНАВАЛЬНИК:
МИНИСТЭРСТВА
АДУКАЦЫІ
РЭСПУБЛІКІ
БЕЛАРУСЬ

УСТАНОВА
«РЭДАКЦЫЯ ЧАСОПІСА
“РОДНАЕ СЛОВА”»

Часопіс выходзіць
з 1988 года
(у 1988 – 1991,
№№ 1 – 48,

выдаваўся пад назвай
“Беларуская мова
і літаратура ў школе”)

Галоўны рэдактар

**Зоя
ПАДЛІПСКАЯ**

“УСЁ РАДЗІМЕ АДДАЛІ...”

ЛІТАРАТУРНАЯ ГАСЦЁЎНА ДА 65-ГОДДЗЯ ВЯЛІКАЙ ПЕРАМОГІ

*Памяці беларускіх паэтаў,
якія загінулі на Вялікай Айчыннай вайне, прысвячаецца...*

ХОД МЕРАПРЫЕМСТВА

На заднім плане сцэны (заслоне) прымацаваны лічбы 1945 – 2010, на экране – Вечны агонь; стаіць столік для кветак, якія будуць “ускладальнікі” удзельнікі мерапрыемства.

Чытальнікі апрануты ў вайсковую форму.

1-ы вядучы. Не адна ваенная навала пракацілася па беларускай зямлі, пакідаючы папалішчы і руіны, а ў людскіх сэрцах – гора і пакуты.

2-і вядучы. Смерць аднаго чалавека – гэта непамерная трагедыя, бо разам з ім гіне цэлы свет, а што тады казаць пра цану людскіх ахвяр усяго нашага народа...

1-ы вядучы. У яках застанеца подзвіг народа ў найвялікшай з усіх войнаў, у людской памяці застанеца подзвіг літаратуры, якая

была з народам у велічнай бітве за свабоду Радзімы.

2-і вядучы. Сапраўды, незвычайны і нечуваны ўдзел брала ў смяротнай бітве савецкая літаратура. Больш за тысячу сяброў Саюза пісьменнікаў СССР пайшлі на фронт. За ўдзел у баях супраць фашысцкіх захопнікаў каля пяцісот з іх былі адзначаны ўзнагародамі, васемнаццаць уганараваны званнямі Герояў Савецкага Саюза.

1-ы вядучы. Каля чатырохсот пісьменнікаў аддалі жыццё за Радзіму. У трагічным спісе загінулых – беларускія пісьменнікі, памяць якіх мы ўшануем хвілінай маўчання.

Хвіліна маўчання. На экране – прозвішчы загінулых.

“Імёны іх прачытай і запомні...”

Уладзімір Рагуцкі (1917 – 1941)
 Алесь Пруднікаў (1910 – 1941)
 Рыгор Суніца (1909 – 1941)
 Алесь Дубровіч (1906 – 1941)
 Леанід Гаўрылаў (1918 – 1941)
 Мікола Сямашка (1914 – 1941)
 Янка Бобрык (1905 – 1942)
 Аркадзь Гейнэ (1919 – 1942)
 Андрэй Ушакоў (1912 – 1942)
 Алесь Жаўрук (1910 – 1942)
 Рыгор Жалязняк (1914 – 1942)
 Алесь Мілюць (1908 – 1944)
 Змітрок Астапенка (1900 – 1944)
 Мікола Сурначоў (1917 – 1945)
 Аляксей Коршак (1920 – 1945)
 Сяргей Крывец (1907 – 1945)
 Хвядос Шынклер (1903 – 1942)
 Павел Левановіч (1914 – 1943)
 Рыгор Мурашка (1902 – 1944)
 Мікола Нікановіч (1902 – 1944)
 Міхась Юдэлевіч (1914 – 1941)
 Іван Шапавалаў (1907 – 1941)
 Рува Рэйзін (1911 – 1942)
 Леў Талалай (1908 – 1942)
 Генадзь Шведзік (1914 – 1942)
 Сямён Ляльчук (1916 – 1944)
 Эля Каган (1908 – 1945)

Ціха пачынае гучаць “Рэквіем” В. Моцарта.

2-і вядучы. Гэты спіс можна працягваць. Разам з тымі, хто паспеў ужо заявіць пра сябе ў літаратуры, загінулі і тыя, хто яшчэ толькі спрабаваў голас: Тодар Курбацкі, Алег Радзівонаў, Уладзімір Ясючэня... Памяць пра іх – у нашых сэрцах.

На экране з’яўляюцца словы з верша “Часцей, часцей прыпамінай...” Ніла Гілевіча:

Прыпамінай часцей, мой друг,
 Імёны тых, што ўсё зрабілі –
 Вышэй усіх тваіх заслуг,
 Што, як і ты, да слёз любілі
 Маністы ўвосень на рабіне
 І ў ліпкіх смолках майскі луг, –
 Не забывай пра іх, мой друг!

1-ы вядучы. Творы паэтаў, якія аддалі жыццё за Радзіму ў час Вялікай Айчыннай, – адна з самых дарагіх, балючых і святых старонак нашай паэзіі.

2-і вядучы. Літаратары апрадалі вайсковыя шынялі і ішлі на фронт, змагаліся ў партызаных і антыфашысцкім падполлі, іншым давялося выжываць ва ўмовах акупацыі, многія прайшлі праз пакуты ў гета.

1-ы вядучы. Франтавікам выпаў неймаверна цяжкі і суровы лёс, яны сустрэліся са смерцю вочы ў вочы, падымаліся ў атаку пад градам куль і асколкаў. Маршал Георгій Жукаў сказаў: “Я лічу, што моладзь прынесла галоўную ахвяру ў вайне”. Гэты ж славуты палкаводзец, каго сёння называюць ваенным геніем, дакладна акрэсліў лёсавызначальны характар той вайны: “Мы схопіліся з фашызмам, калі амаль уся Еўропа была ім пераможана. Мы заставаліся для многіх людзей і нацый апошняй надзеяй. Свет замёр у чаканні ў 1941 годзе: выстаім мы ці фашысты і тут возьмуць верх? Для нас саміх гэтая схватка была найвялікшым выпрабаваннем”.

2-і вядучы. Нацысцкая Германія кінула на СССР добра ўзброеныя сілы, і таму ў пачатку вайны савецкія войскі не здолелі спыніць магутнага і вопытнага агрэсара. Былі на тое і іншыя прычыны: у 1937 – 1938 гадах рэпрэсіўная машына знішчыла тысячы таленавітых савецкіх военачальнікаў і камандзіраў.

1-ы вядучы. Праз Беларусь пралёт баявы шлях больш як 120 пісьменнікаў усіх рэспублік былога Савецкага Саюза. Для трынаццаці з іх наша родная зямля стала вечным прыстанкам. Магілы нашых землякоў, якія змагаліся з фашызмам, параскіданы на абшарах ад Масквы да Брэста, а таксама па ўсёй Еўропе.

Музыка сціхае.

2-і вядучы. Пераможнага салюту не прычкаў наш зямляк, франтавік, паэт **Канстанцін Клімковіч**.

На экране – фотаздымак Канстанціна Клімковіча і гады яго жыцця.

Канстанцін Клімковіч родам з Пагарэльцаў, што знаходзяцца на ўчастку чыгункі Баранавічы – Стоўбцы. Тут мінулі яго дзіцячыя і юнацкія гады, калі ён захапляўся творамі Янкі Купалы і Якуба Коласа, адсюль ён пайшоў на вайну. У студзені 1944 года варожы снарад разарваўся каля ног маладога лейтэнанта, аднапалчане пахавалі яго на ўскрайку вёскі Краснаполле, што на Жытоміршчыне. У лісце да брата Захара ён пісаў: “Па гэтых бязлесых прасторах некалі імчалася конніца ханаў Залатой Арды. Але яна растала на гэтых прасторах, як снег, як злавесны прывід. Цяпер гэтую зямлю топчуць фашысцкія орды. Іх чакае такая ж доля...” Там, на фронце, у час кароткіх перапынкаў паміж баямі, нараджаліся вершаваныя радкі, прасякнутыя пафасам змагання і верай у перамогу:

Размахнісь, всенароднаго мшчэнья
 Боевая рука, и ударь!
 Дуй смелее, весны дуновенье,
 Разжигай нашей мести пожар!

1-ы вядучы. Нямала пісьменнікаў загінула ў віхуры вайны без вестак, пры нявысветленых абставінах, як у выпадку са *Змітраком Астапенкам*.

Будучы творца нарадзіўся ў Смаленскай вобласці ў сям'і настаўніка і пасля заканчэння Мсціслаўскага педагагічнага вучылішча ў 1929 годзе пераехаў у Мінск.

На экране – фотаздымак Змітрака Астапенкі і гады яго жыцця, ніжэй урывак з верша “Ноч на станцыі Негарэлае”:

Я люблю Беларусь, як каханы, як сын,
І таму не трываю пякельнага болю,
Што пастаўленым слупам, дзе шэпчуць лясы,
Падзяляецца напал радзімае поле.
І на гэтай палове, дзе ўсе мы жывем
І дзе нашая доля ўзрастае, мацнее,
Мы складаем пякельныя песні паэм,
Што дыкуюцца словам пахмурнага гневу.

Лёс беларускага паэта Змітрака Астапенкі падобны да легенды. Яшчэ да вайны было выдадзена некалькі зборнікаў яго вершаў і навукова-фантастычны раман “Вызваленне сіл”. У пачатку 1930-х Астапенку двойчы незаконна арыштоўвалі, а ў 1937 годзе асудзілі на восем гадоў зняволення. Перад вайной ён уцёк з сібірскага лагера, вандраваў па краіне, мяняючы раз за разам месцы працы. Увесь гэты час Змітрак Астапенка піша ў розныя інстанцыі, сцвярджаючы, што ўцёк дзеля таго, каб даказаць: ён сапраўдны патрыёт і гатовы аддаць жыццё за Радзіму.

2-і вядучы. Сябар Змітрака Астапенкі, пісьменнік Станіслаў Шушкевіч, адшукаў цікавыя дакументы, з якіх даведаўся, што Астапенку паверылі і ўзялі ў армію, а пасля накіравалі са спецыяльным заданнем у варожы тыл. Перад адлётам паэт напісаў эпічную паэму “Эдэм”.

7 кастрычніка 1941 года Астапенка даслаў у Маскву пісьмо сваім родным: “Вакол мяне крутыя горы. Схілы гор параслі елкамі і букам. Цяпер сонца. Учора, пазаўчора хмары чапляліся за нашы палаткі. Ішлі дажджы... Колькі хвалявання. Напрыклад, пералёт праз лінію фронту. Парашутны скачок у горныя лясы і шмат іншага... Мае родныя! Напэўна, пасля гэтага пісьма я надоўга не буду мець магчымасці напісаць вам. Хай вас гэта не бянтэжыць. Зараз іду пешкі ў горы, насустрач небяспецы, у агонь барацьбы. Я ніколі не баюся небяспекі, ненавіджу ворага, люблю вас, мае родныя. Чакайце!”

1-ы вядучы. Гэта быў апошні ліст да родных. Пазней жонцы паведамілі, што “Дзмітрый Емяльянавіч Астапенка, знаходзячыся

на фронце, прапаў без вестак у кастрычніку 1944 года”. Ёсць меркаванне, што ён загінуў у Славакіі.

2-і вядучы. *Аляксей Коршак* нарадзіўся на Случчыне. Да вайны вучыўся на літаратурным факультэце Мінскага педінстытута. Асноўны матыў яго паэзіі – улюбёнасць у жыццё. У гады вайны малады паэт быў разведчыкам. Варожая куля знайшла дваццаціпяцігадовага паэта ва Усходняй Прусіі, недалёка ад паселішча Ласлейндорф.

На экране – фотаздымак Аляксея Коршака і гады яго жыцця, ніжэй урывак з верша “Расстрэл”:

Хтосьці ў спеве чароўным
Ўспамінае мяне там...
Вось і жвір супакойны...
Дык страляйце! Ўсё роўна
Не забіць мяне вам!

Гучыць песня “На безымяннай высьце” (муз. В. Баснера, сл. М. Матусоўскага).

Музыка сціхае.

1-ы вядучы. Назаўсёды застаўся ў памяці Міколы Аўрамчыка Аляксей Коршак, сябра па інстытуце, які плённа і старанна працаваў над паэтычным радком у пакойчыку на Студэнцкай!..

3-і чытальнік дэкламуе верш “Памяці Аляксея Коршака” Міколы Аўрамчыка.

Гучыць песня “Поле памяці” (муз. А. Захлеўнага, сл. У. Някляева).

1-ы вядучы. У 1941 годзе, калі ішлі баі пад Масквой, на старонках “Комсомольской правды” было надрукавана некалькі вершаў, пад якімі стаяў подпіс *Палітрук А. Сінічкін*. Гэта былі вершы *Алесь Жаўрука*. Перад вайной малады паэт скончыў Рагачоўскі педтэхнікум, Маскоўскі інстытут гісторыі, філасофіі і літаратуры, займаўся ў аспірантуры пры Акадэміі навук БССР. Алесь Жаўрук, аўтар лірычных зборнікаў “Ручаіны” і “Дняпро выходзіць з берагоў”, пайшоў на фронт у першыя дні вайны і служыў карэспандэнтам газеты “На заштиту Родины”. 23 жніўня 1942 года ў час бамбёжкі Сталінграда і яго прыгарадаў палітрук 62-й арміі Аляксандр Дзмітрыевіч Сінічкін быў цяжка паранены і накіраваны ў шпіталь. Пры эвакуацыі шпіталю на другі бераг Волгі бомба трапіла ў судна, на якім знаходзіўся і Алесь Жаўрук.

На экране – фотаздымак Алесь Жаўрука і гады яго жыцця, ніжэй урывак з верша:

За разоренные селенья,
За кровь, насилие, разбой,

За непомерное глумлень
Над нашай Родиной святой.
За стариков, сожженных в хатах,
Заброшенных под танк ребят,
За все, что дорого и свято
С тех пор, как помним мы себя;
За польхание пожарищ,
Земли поруганную честь –
Один ответ у нас, товарищ, –
Святая, яростная месть.

*Музыка сціхае. 4-ы чытальнік дэкламуе верш
“Ружа” Алеся Жаўрука.*

Гучыць песня “За бацькамі – сыны” (муз. Я. Глебава, сл. П. Макаля).

2-і вядучы. У кастрычніку 1942 года пад Бранскам загінуў кулямётчык **Генадзь Шведзік**.

На экране – фотаздымак Генадзя Шведзіка і гады яго жыцця, ніжэй урывак з верша:

Пагляд мой,
Не будзь летуценным,
Пагляд мой,
Сіней і ззяй!
Інакш гэта ўсё паўторыцца
І тое ж з табою станецца.
Помні пра сіняе возера,
Помні!
Не забывай!

Абарвалася жыццё салдата, песня паэта... Камандзір роты старшы лейтэнант Талстоў напісаў гады пра яго родным: “Ён быў добры таварыш, просты, ніколі не выхваляўся сваёй адукацыяй. Мы блізка з ім пасябравалі... Шведзік пахаваны ля вёскі Дваешкі Смаленскай вобласці”.

І хоць Генадзь Шведзік апрануў салдацкую форму і ўзяў у рукі зброю – кулямёт, аднак да апошняга не выпускаў з рук і другую – пяро.

Паэт не дажыў да таго дня, калі беларускую зямлю вызвалілі ад фашысцкіх захопнікаў. Разам з горкай весткай пра яго гібель сям’я атрымала нізку апошніх вершаў, вершаў з акапаў. Пасля яны ўвайшлі ў зборнік “Лірыка”.

*Музыка сціхае. 5-ы чытальнік дэкламуе верш
“Матчына сляза” Генадзя Шведзіка.*

Гучыць песня “Бухенвальдскі набат” (муз. В. Мурадэлі, сл. А. Собалева).

На экране – фотаздымак Міколы Сурначова і гады яго жыцця, ніжэй урывак з верша:

І толькі б дзе ні ваяваў,
Дзе б ні быў у траншэі,
Такіх, як на радзіме, траў,
Такіх густых заваяў,
Такіх святанняў і крыніц,

Крутых віроў, палонак,
Такіх, як нашы, зараніц,
Як на Сажы сасонак, –
Я не знайшоў, як ні хацеў
Знайсці ў другой мясціне.
І доўга мой акапны спеў
Журыўся па Айчыне.

1-ы вядучы. **Мікола Сурначоў** нарадзіўся на Рагачоўшчыне ў 1917 годзе. Вучыўся на літаратурным факультэце Гомельскага педінстытута, а потым працаваў у рэдакцыях газет “Звязда” і “Чырвоная змена”.

З першых дзён Вялікай Айчыннай вайны ён знаходзіўся ў дзеючай арміі. Ужо на подступах да Берліна варожы снарад абарваў жыццё старшага лейтэнанта Міколы Сурначова.

Многія яго вершы ствараліся ў кароткіх перапынках паміж баямі: у траншэях над Дняпром, у бліндажах у Румыніі, на лясных прывалах у Беларусі і Польшчы, у шпіталях глыбокага тылу.

*6-ы чытальнік дэкламуе верш “Ліст да маці”
Міколы Сурначова.*

Гучыць песня “Памяць сэрца” (муз. І. Лучанка, сл. М. Ясеня).

*На экране – словы з верша “Магілы” Пімена
Панчанкі:*

Можа рознае быць...
І які б ні ўз’юшыўся вецер,
Мы Радзіму сваю
Адстаім, не шкадуючы сіл.
Аднаго толькі страшна,
Каб заўтра, пасля нашай смерці,
Раўнадушнае племя
Не жыло каля нашых магіл.

2-і вядучы. Наша сустрэча – сведчанне таго, што ў Беларусі ніколі не знікне памяць пра палеглых на палях вайны салдат, пра іх трагічны лёс, пра тое, што любая вайна нясе страты, нішчыць маладосць і каханне, красу жыцця, чалавечае шчасце.

1-ы вядучы. Няхай Бог апякуе душы забітых, закатаваных, памерлых ад ран і голаду. Вечная слава і пашана тым, хто ахвяраваў сабой дзеля пераможнай вясны 1945-га, мірнай будучыні наступных пакаленняў.

Гучыць песня “Памяць сэрца” (муз. І. Лучанка, сл. М. Ясеня).

Любоў МІСЮКАВЕЦ,
выкладчык беларускай мовы
Палескага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Аўтар ахвярае ганарар на развіццё часопіса.